

ФАКТОРИ, ЯКІ ВРАХОВУЮТЬСЯ СУДДЯМИ ПРИ ЗМЕНШЕННІ РОЗМІРУ ЗАСТАВИ: СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ВАКС ЗА 2023–2024 РР.

FACTORS TAKEN INTO ACCOUNT BY JUDGES WHEN REDUCING THE AMOUNT OF BAIL: STATISTICAL ANALYSIS OF THE PRACTICE OF THE HIGH ANTI-CORRUPTION COURT FOR 2023–2024

Торбас О.О., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри кримінального процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена аналізу факторів, які враховуються суддями при зменшенні розміру застави. В якості базового орієнтиру були взяті судові рішення Вищого антикорупційного суду за 2023–2024 роки та власне фактори, які фігурували в цих рішеннях.

Автором було встановлено, що з дослідженого масиву судових рішень в середньому в кожному випадку розмір застави зменшувався на 25,46%. В той же час цей результат є занадто загальним та не дозволяє зрозуміти саму специфіку зменшення розміру застави. Іншим показником, на який необхідно звернути увагу, є стандартне відхилення, яке в даному випадку буде $\pm 16,72\%$ (мінімальне значення зменшення розміру застави склало 4%, максимальне 82%). Власне стандартне відхилення є занадто великим задля того, щоб зробити висновок про наявність певної системності при зменшенні розміру застави, а твердження про те, що в кожному випадку розмір застави буде зменшуватися на одну чверть є передчасним. В даному випадку аналізу мають підлягати не лише сам факт зміни розміру застави, а і фактори, які впливають на таку зміну, в тому числі зв'язок між ними. Проте навіть такий базовий показник як середнє арифметичне може дозволити зробити цікаві висновки, якщо даний масив судових рішень аналізувати за окремими критеріями.

Автором було встановлено, що стандартне відхилення буде меншим в межах одного кримінального провадження. Наприклад, в період 2023–2024 років в одному з кримінальних проваджень в різні періоди було винесено 5 судових рішень щодо зменшення розміру застави. В середньому розмір застави зменшувався на 33,65%, при цьому стандартне відхилення склало $\pm 7\%$ (мінімальне значення 23,07%, максимальне 39,99%). Очевидно, що необхідно констатувати значне зменшення стандартного відхилення у порівнянні з $\pm 16,72\%$, про що велася мова вище. Очевидно, що навіть 7% – це досить великий показник як для стандартного відхилення, проте ігнорувати його зменшення майже в два рази також неправильно. Тобто в межах одного кримінального провадження судді є більш послідовними в частині визначення суми, на яку буде зменшуватися застава. Відповідно, автором було зроблено висновок, що в межах одного кримінального провадження судді або свідомо, або підсвідомо, але оцінюють попередні судові рішення щодо зменшення розміру застави і намагаються притримуватися певної системності в при визначенні суми, на яку буде зменшено застава.

Ключові слова: кримінальне провадження, заходи забезпечення, запобіжні заходи, застава.

The article is devoted to the analysis of factors that are taken into account by judges when reducing the amount of bail. The judgments of the High Anti-Corruption Court for the years 2023–2024 and the actual factors that appeared in these judgments were taken as a basic guideline.

The author established that from the studied array of court decisions, on average, in each case, the size of the bail was reduced by 25.46%. At the same time, this result is too general and does not allow us to understand the very specifics of the reduction of the collateral. Another indicator to pay attention to is the standard deviation, which in this case will be $\pm 16.72\%$ (the minimum value of the reduction in the size of the collateral was 4%, the maximum was 82%). The standard deviation itself is too large to conclude that there is any systematicity in the reduction in the amount of collateral, and the statement that in each case the amount of collateral will be reduced by one quarter is premature. In this case, not only the fact of a change in the size of the collateral, but also the factors that influence such a change, including the connection between them, should be subject to analysis. However, even such a basic indicator as the arithmetic mean can allow us to draw interesting conclusions, if this array of court decisions is analyzed according to separate criteria.

The author established that the standard deviation will be smaller within one criminal proceeding. For example, in the period of 2023–2024, in one of the criminal proceedings, 5 court decisions regarding the reduction of the bail were issued at different times. On average, the amount of collateral decreased by 33.65%, while the standard deviation was $\pm 7\%$ (minimum value 23.07%, maximum 39.99%). It is obvious that it is necessary to note a significant decrease in the standard deviation compared to $\pm 16.72\%$, which was discussed above. It is obvious that even 7% is quite a large indicator for the standard deviation, but it is also wrong to ignore its decrease by almost two times. That is, within one criminal proceeding, judges are more consistent in determining the amount by which bail will be reduced. Accordingly, the author concluded that within one criminal proceeding, judges either consciously or subconsciously evaluate previous court decisions regarding the reduction of bail and try to adhere to a certain system when determining the amount by which the bail will be reduced.

Key words: criminal proceedings, measures to ensure criminal proceedings, preventive measures, bail.

Відповідно до ч. 1 ст. 182 КПК України, «застава полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання цих обов'язків» [1]. Відповідно до ч.ч. 4 та 5 даної статті, «розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків, передбачених ст. 177 КПК України. Розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непомірним для нього» [1].

В.О. Рибалко зазначає, що «розмір застави визначається в ухвалі слідчого судді, враховуючи обставини кримінального правопорушення, майновий та сімейний стан підозрюваного, а також ризики щодо можливих перешкоджань досудовому розслідуванню» [2]. «На практиці сума застави нерідко вибирається довільно, не завжди враховуються матеріальні можливості підозрюваного, обвинуваченого, які не здатні внести зазначену суму. Трапляються випадки умисного встановлення таких сум в якості застави, які завідомо неможливі для осіб, що притягуються до кримінальної відповідальності (що не сприяє їх звільненню в необхідних випадках з-під варті)» [2]. Як слушно зазначають О.В. Ільченко та М.О. Шульга, «розмір застави у кримінальному провадженні відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості та виконанні вимог правосуддя. Враховуючи важливість цього

запобіжного заходу, визначення розміру стає складним завданням для слідчих суддів та судів, оскільки воно має враховувати не лише характер злочину, але й фінансовий стан та особисті обставини підозрюваного або обвинуваченого. Застава має бути достатньою, щоб забезпечити виконання встановлених обов'язків, але при цьому не може бути завищеною, адже це може створити фінансові труднощі для особи, яка її вносить. До того ж, неодноразовість у визначенні критеріїв та процедур, які враховуються при призначенні застави, свідчить про потребу у додаткових стандартів та наукових рекомендацій у цій сфері. Це необхідний крок для забезпечення рівності перед законом та уникнення надмірного обмеження прав особи. Тому потрібно постійно удосконалювати механізми визначення розміру застави, враховуючи різноманітність обставин та конкретних ситуацій, що виникають у кримінальному провадженні. Це допоможе досягти більшої справедливості, адекватності та ефективності застосування запобіжного заходу у сучасних умовах правової дійсності» [3, с. 93].

І.І. Шавров зазначає, що «з аналізу національної судової практики можемо спостерігати, що судді доволно обирають розмір застави та не завжди звертають увагу як на матеріальний стан обвинуваченого, так і на сімейний. В низці аналогічних справ виявляємо неспіврозмірність розмірів запобіжних заходів, що ставить правопорушників у несправедливе та нерівноцінне становище. Розмір застави виявляється непропорційним для осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності, що зумовлює неможливість звільнення їх з під варті» [4]. «При встановленні надто великого розміру застави, її мета – забезпечення явки підозрюваного відходить на задній план, а на перший виступає отримання якомога більшої суми грошей. Проте застосування застави не є комерційною діяльністю держави, її метою є забезпечення явки, а також попередження нових злочинів. Застава ж виступає способом забезпечення цих цілей» [2].

«З огляду на це визначена сума повинна бути як майново посилюючою для особи – заставодавця, так і значною для підозрюваного, щоб слугувати гарантією належної його поведінки і виконання обов'язків» [5, с. 211].

В.Г. Гончаренко, В.Т. Нор, М.С. Шумило зазначають, що «встановлення граничного розміру застави є недоцільним, оскільки у кожному випадку повинні бути враховані конкретні фактичні обставини вчинення кримінального правопорушення, особа підозрюваного, його майновий стан тощо. Проте, як обґрунтовано вказується в юридичній літературі, оскільки застосування застави у більших розмірах у цих випадках пов'язується винятково з метою забезпечення виконання особою покладених на неї обов'язків, то слідчий суддя, суд в ухвалі повинен зазначити, в забезпечення виконання якого саме обов'язку чи обов'язків обирається більший розмір застави, мотивувати чому, через який ризик чи які ризики, та чому у такому розмірі» [6, с. 415]. З цього приводу Ю.В. Лисюк вказує, що «законодавець не регулює механізм визначення та призначення розмірів застави саме у виняткових випадках, не розшифровує критерії їх визначення, що зводиться до формального підходу та суб'єктивності прийняття рішення слідчим суддею, судом» [7, с. 217].

Д.В. Вишньової зазначає, що «слідчий суддя, суд при застосуванні застави повинен оцінити в сукупності з іншими обставинами розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини, що відповідає вимогам ст. 178 КПК України» [8, с. 198].

Проаналізувавши практику ВАКС та АП ВАКС, Д. Михайленко вказав [9], що крім обставин, які передбачені чинним КПК України та вже були вироблені прак-

тикою ЄСПЛ, в процесі визначення розміру застави судді також звертають увагу на наступні положення:

- обсяг ризиків при продовженні запобіжного заходу;
- приховані активи;
- зменшення розміру застави;
- розмір застави не може перевищувати обґрунтований у клопотанні прокурором розмір.

У зв'язку з цим досить суттєвий науковий інтерес становлять фактори, які враховуються суддями при прийнятті рішення щодо зменшення розміру застави. Найбільш релевантними в даному випадку для дослідження є саме рішення ВАКС.

Є. Морозов вказує, що підставами для зміни розміру застави можуть бути «необґрунтована підозра органу розслідування, відсутність збитків, давність вчинення правопорушення; майновий, сімейний публічний стан, публічність підозрюваного, обвинуваченого; відсутність ризиків з боку підозрюваного щодо перешкоджання, перешкоджання від органів досудового розслідування і т.і.; непропорційний тягар розміру застави для підозрюваного та неспіврозмірність для обставин кримінального правопорушення» [10].

Також існує дослідження, де до основних підстав зменшення розміру застави відносять наступні «фігурант перебуває під вартою тривалий час; він або його заставодавці за цей час не внесли застави, що нібито вказує на те, що розмір застави є непропорційним; фігурант дотримується обов'язків і належно поводить себе; відсутні нові вагомні докази обґрунтування майнового стану фігуранта, який дозволяє йому внести заставу в раніше визначеному обсязі; стан здоров'я фігуранта погіршився, він потребує доступу до медичної допомоги, яку не завжди вчасно можна отримати в СІЗО; досудове розслідування завершилося, і матеріали вже доступні стороні захисту, що зменшує частину ризиків» [11].

АП ВАКС в одному зі своїх судових рішень вказала на такі підстави для зменшення розміру застави з 260 млн. грн. до 100 млн. грн.:

«– розмір застави як самостійного запобіжного заходу чи альтернативного тримання під вартою не може перевищувати обґрунтований у клопотанні детектива розмір застави, а саме 200 млн грн; в свою чергу, слідчий суддя не навів мотивів визначення суми застави, а лише констатував актуальність проблематики боротьби з корупцією;

– майно, на яке посилається сторона обвинувачення в обґрунтування майнового стану підозрюваного, арештоване в межах кримінальних проваджень ВАКС та Апеляційної палати, і за його рахунок не існує можливості внести заставу;

– найбільший розмір застави, який визначався підозрюваному раніше – 100 млн грн;

– значний обсяг здійснених підозрюваним фінансових операцій, що було зафіксовано за допомогою НСРД, але не надано прокурором доказів щодо доходів підконтрольних підозрюваному компаній» [12].

Для проведення даного статистичного дослідження було взято 34 ухвали суддів ВАКС за 2023–2024 рр., в яких було прийнято рішення про зменшення розміру застави. В статистичну сукупність увійшли судові рішення як з різних кримінальних проваджень, так і декілька рішень в межах одного кримінального провадження (що в подальшому буде мати значення при їх аналізі).

Проводячи дане дослідження, було визначено, яким був розмір попередньої застави і яку заставу було визначено судом при її зменшенні у гривневому еквіваленті. Власне використання в якості одиниці вимірювання саме гривні в даному випадку не буде релевантним, адже в межах даного дослідження цікавить не сам розмір застави, а динаміка її зміни відповідно до низки факторів, які мають досліджуватися. Тому основним показником

в даному випадку буде не власне розмір зміненої застави, а відсоток, на який заставу було зменшено.

Якщо взяти максимально базову статистичну характеристику, а саме середній показник, то можна зазначити, що з дослідженого масиву судових рішень в середньому в кожному випадку розмір застави зменшувався на 25,46%. В той же час цей результат є занадто загальним та не дозволяє зрозуміти саму специфіку зменшення розміру застави. Іншим показником, на який необхідно звернути увагу, є стандартне відхилення, яке в даному випадку буде $\pm 16,72\%$ (мінімальне значення зменшення розміру застави склало 4%, максимальне 82%). Власне стандартне відхилення є занадто великим задля того, щоб зробити висновок про наявність певної системності при зменшенні розміру застави, а твердження про те, що в кожному випадку розмір застави буде зменшуватися на одну чверть є передчасним. В даному випадку аналізу мають підлягати не лише сам факт зміни розміру застави, а і фактори, які впливають на таку зміну, в тому числі зв'язок між ними. Проте навіть такий базовий показник як середнє арифметичне може дозволити зробити цікаві висновки, якщо даний масив судових рішень аналізувати за окремими критеріями.

Так, було встановлено, що стандартне відхилення буде меншим в межах одного кримінального провадження. Наприклад, в період 2023–2024 років в одному з кримінальних проваджень в різні періоди було винесено 5 судових рішень щодо зменшення розміру застави. В середньому розмір застави зменшувався на 33,65%, при цьому стандартне відхилення склало $\pm 7\%$ (мінімальне значення 23,07%, максимальне 39,99%). Очевидно, що необхідно констатувати значне зменшення стандартного відхилення у порівнянні з $\pm 16,72\%$, про що велася мова вище. Очевидно, що навіть 7% – це досить великий показник як для стандартного відхилення, проте ігнорувати його зменшення майже в два рази також неправильно. Тобто в межах одного кримінального провадження судді є більш послідовними в частині визначення суми, на яку буде зменшуватися застава. Відповідно, можна зробити висновок, що в межах одного кримінального провадження судді або свідомо, або підсвідомо, але оцінюють попередні судові рішення щодо зменшення розміру застави і намагаються притримуватися певної системності в при визначенні суми, на яку буде зменшено заставу.

Власне на цьому аналіз виключно середнього арифметичного суми зменшення застави має закінчуватися, адже на судові рішення також впливає низка інших фак-

торів. Якщо аналізувати, які саме підстави враховувалися суддями при прийнятті рішення щодо зменшення розміру застави, то в цілому результати не є неочікуваними (табл. 1).

Власне навіть дана таблиця вже дозволяє отримати певну уяву щодо того, які саме фактори враховувалися суддями при прийнятті судового рішення щодо зменшення розміру застави. Проте необхідно звернути окрему увагу на певні специфічні умови.

Так, в більшості судових рішень судді вказували на тяжкість кримінального правопорушення та суворість потенційного покарання як на фактор, який не дозволяв суттєво зменшити розмір застави (або замінити його на інший, менш суворий запобіжний захід, про що просила сторона захисту). З урахуванням того, що в провадженні ВАКС перебувають найбільш серйозні корупційні кримінальні правопорушення, то факт того, що судді в більшості випадків враховують суворість покарання, не повинен дивувати.

Якщо ж вести мову про обставини, які враховувалися суддями при зменшенні розміру застави, то розпочати потрібно з найменш очевидних. В достатньо великій кількості клопотань сторона захисту посилається на той факт, що у заставодавця погіршилося матеріальне становище, у зв'язку з чим існує потреба у поверненні частини коштів заставодавцю. І хоча в деяких випадках судді враховують таку обставину («У цьому випадку необхідно також врахувати, що заставодавцем є не обвинувачений, а треті особи» [13]), в більшості випадків судді зазначають, що будь-які вимоги чи зміни в майновому стані заставодавців не можуть бути підставою для повернення застави («таким чином, внесення заставодавцем грошових коштів в якості застави за підозрюваного/обвинуваченого є актом добровільної волі такої особи. Особа не може бути визнана заставодавцем усупереч її бажанню. При цьому, відповідний статус заставодавця не вичерпується самим лише фактом внесення визначеної грошової суми, оскільки погоджуючись внести заставу, особа автоматично погоджується мати відповідні обов'язки заставодавця протягом дії цього запобіжного заходу. Водночас така особа несе і ризик втрати внесених нею коштів у випадку невиконання підозрюваним/обвинуваченим своїх процесуальних обов'язків. З огляду на вищезазначене, у заставодавця відсутні підстави очікувати, що грошові кошти, внесені ним у якості застави за підозрюваного/обвинуваченого, будуть йому обов'язково повернуті у найкоротший строк за його бажанням до припинення дії

Таблиця 1

Кількість судових рішень, в яких судді враховували різні фактори при зменшенні розміру застави (всього – 34 судових рішень)

№	Фактори, які враховувалися суддями при винесенні рішення щодо зменшення розміру застави	Покращило становище особи (кількість суд. рішень)	Погіршило становище особи (кількість суд. рішень)	Не вплинуло на судові рішення (кількість суд. рішень)
1	Тривалість кримінального провадження	17	0	17
2	На якому етапі перебуває кримінальне провадження	14	2	18
3	Поведінка особи (не переховувався, сприяв слідству або навпаки)	13	1	10
4	Стан здоров'я підозрюваного (обвинуваченого)	8	1	25
5	Погіршення матеріального становище заставодавця	6	0	28
6	Чи є на утриманні неповнолітні, недієздатні тощо	5	0	29
7	Майновий стан особи	4	4	26
8	Соціальні зв'язки особи	2	0	32
9	Суворість потенційного покарання	0	20	14

цього запобіжного заходу» [14]; «слідчий суддя наголошує, що скрутне матеріальне становище обвинуваченого та заставодавця не може мати своїм наслідком зменшення розміру застави чи її повернення. Матеріальний стан підозрюваного був проаналізований Апеляційною палатою Вищого антикорупційного суду та за результатами його оцінки визначено розмір застави. Факт внесення застави у повному обсязі є переконливим аргументом на користь цього висновку колеги суддів та свідчить, що визначений розмір застави не є непомірним тягарем для підозрюваного» [15]; «слідчий суддя також звертає увагу захисту на те, що КПК не передбачає можливості зміни розміру застави у зв'язку зі зміною матеріального становища підозрюваного, виникнення зобов'язань перед третіми особами чи заставодавцем. Адже внесення застави є правом, а не обов'язком заставодавця, і здійснюючи ці дії, він має врахувати те, що заставою забезпечується належна процесуальна поведінка підозрюваного чи обвинуваченого з моменту застосування запобіжного заходу і до його припинення. Окрім того, заставодавець також має усвідомлювати, що згідно з ч. 8 ст. 182 КПК у разі порушення підозрюваним чи обвинуваченим процесуальних обов'язків, внесена заставодавцем сума застави звертається в дохід держави» [16]).

Також, ведучи мову про підстави для зменшення розміру застави, сторони кримінального провадження досить часто посилалися на припинення існування окремих ризиків, у зв'язку з чим досить часто і заявлялися подібні клопотання. В даному випадку логіка є очевидною, адже відповідно до ч. 2 ст. 177 КПК України, підставою застосування будь-якого запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення та наявність ризиків, які передбачені КПК України. Відповідно, якщо такі ризики частково або повністю зникають, то сторона захисту прогнозовано може очікувати, що по відношенню до підозрюваного чи обвинуваченого може бути змінено запобіжний захід в сторону його пом'якшення (або в даному випадку зменшено розмір застави).

В першу чергу необхідно наголосити, що кожний ризик має оцінюватися автономно, адже відповідна уповноважена особа має встановити, як саме певний ризик може потенційно вплинути на ефективність та дієвість відповідного кримінального провадження. Позиція про те, що розмір застави має розраховуватися арифметично та пропорційно до кількості існуючих ризиків, на яку інколи посилається сторона захисту, очевидно є передчасною, про що зазначають і самі судді: «у цьому контексті слід наголосити на неприпустимості арифметичного підходу до оцінки розміру застави, про що зазначав адвокат ОСОБА 4. Розмір застави не може визначатися пропорційно виключно кількості ризиків, адже запобіжний захід визначається у тому виді і розмірі, який здатний запобігти кожному з них» [15]. Тобто зменшення з трьох до двох ризиків не означає, що розмір застави обов'язково має зменшитися на третину.

В той же час в судовій практиці, крім оцінки кількості ризиків та їх можливому впливу на кримінальне провадження, також активно починає використовуватися відносно нове формулювання «інтенсивність ризиків». Так, в одному з судових рішень було зазначено наступне: «разом з тим, є слушними аргументи адвоката ОСОБА 5 про те, що досудове розслідування у цьому кримінальному провадженні здійснюється тривалий час. З часу застосування запобіжного заходу минуло понад 8 місяців, і як неодноразово наголошував у своїх рішеннях Європейський Суд з прав людини, ризики позапроцесуальної поведінки підозрюваного зі спливом часу втрачають свою *інтенсивність*» [17]. В рішенні ЄСПЛ «Нечай проти України» зазначено, що «плином часу тривале тримання заявника під вартою вимагало додаткового обґрунтування, проте

суди не навели жодних конкретних підстав... З огляду на зазначене Суд вважає, що не оцінюючи конкретні факти або не розглядаючи можливість застосування інших запобіжних заходів як альтернативу триманню під вартою під час досудового розслідування протягом тривалого часу, та по суті постійно посилаючись на тяжкість обвинувачень, органи державної влади продовжували строк тримання заявника під вартою під час судового розгляду на підставах, які не можуть вважатися «достатніми» та «відповідними», щоб виправдати його тривалість» [18]. Таким чином в багатьох судових рішеннях, в яких ведеться мова про зменшення розміру застави, судді звертають увагу на тривалість кримінального провадження та, відповідно, на зменшення «інтенсивності» ризиків. Очевидно, що поняття інтенсивності є вкрай оціночним, але, виходячи з практики ЄСПЛ та судової практики, можна зробити припущення, що цей критерій стосується саме тривалості кримінального провадження і власне факт тривалого кримінального провадження автоматично вказує на те, що такий ризик став менш «інтенсивним».

У зв'язку з цим найчастіше при зменшенні розміру застави судді посилаються саме на тривалість кримінального провадження (табл. 1). З урахуванням того, що фактор тривалості кримінального провадження є об'єктивний, а не суб'єктивний, додаткової оцінки потребує саме зв'язок між тривалістю кримінального провадження та розміром, на який було зменшено заставу. І якщо відносно інших факторів, які зазначені в таблиці, чіткого зв'язку з розміром зменшеної застави немає, то з тривалістю кримінального провадження справа дещо інакша. Так, кореляція між тривалістю кримінального провадження та розміром зменшеної застави становить 0,691 (значимість 0,002). З урахуванням відсутності будь-якої значимої кореляції між розміром застави та іншими факторами, даний показник є досить великим. Графічно це виглядає наступним чином:

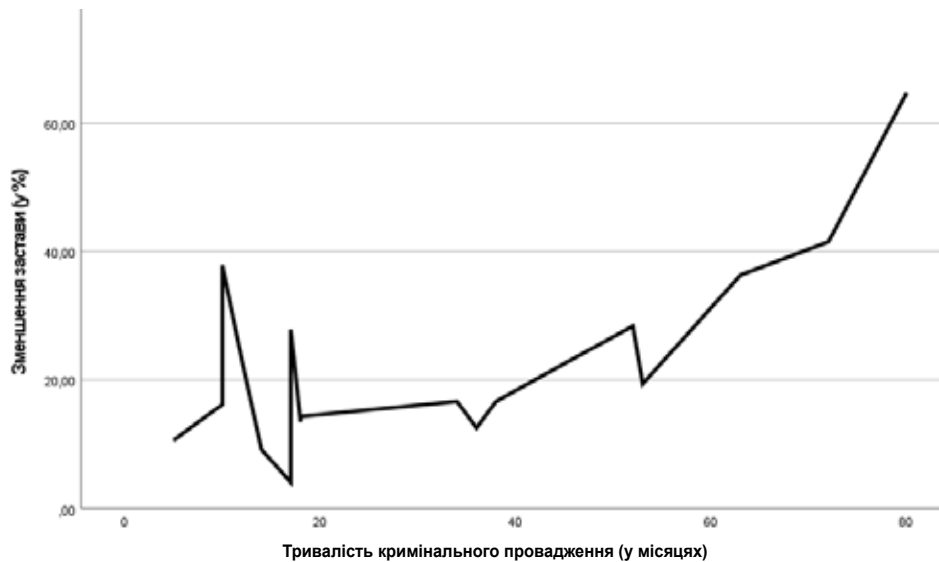
Власне в даному випадку дійсно можна помітити, що існує прямиий зв'язок між тривалістю кримінального провадження та зменшенням розміру застави. Більше того, враховуючи відносно сильний кореляційний зв'язок, можна встановити, наскільки зменшувалася заставу у кримінальних провадженнях кожного місяця. Можна було б зробити припущення, що в даному випадку можна розрахувати, як змінювався розмір застави кожного місяця та встановити певний коефіцієнт. Зважаючи на наявну кореляцію, такий висновок виглядає відносно правдоподібним, проте в даному випадку також необхідно врахувати не лише загальні показники, а і тривалість самого кримінального провадження. Тобто можна зробити висновок, що при визначенні суми, на яку може бути зменшена заставу в залежності від тривалості кримінального провадження, один місяць в провадженні, яке триває десять місяців, не буде дорівнювати одному місяцю, в якому кримінальне провадження триває сорок місяців. В даному випадку можна чітко помітити, що чим тривалішим є кримінальне провадження, тим більшою буде загальна сума, на яку судді будуть зменшувати заставу.

У зв'язку з цим можна зробити висновок, що розмір застави зменшується щомісяця в залежності від тривалості кримінального провадження в такому розмірі:

- у кримінальному провадженні, яке триває до 10 місяців – на 14,71%;
- у кримінальному провадженні, яке триває від 10 до 40 місяців – на 18,39%;
- у кримінальному провадженні, яке триває понад 40 місяців – на 38,1%.

В середньому *один місяць* кримінального провадження дозволяє зменшувати розмір застави:

- у кримінальному провадженні, яке триває до 10 місяців – на 1,71%;
- у кримінальному провадженні, яке триває від 10 до 40 місяців – на 0,56%;

Графік 1. Зв'язок між зменшенням розміром застави (у %) та тривалістю кримінального провадження (у місяцях)

– у кримінальному провадженні, яке триває понад 40 місяців – на 0,57%.

Іншим фактором, на який звертають увагу судді при зменшенні розміру застави, є етап, на якому в конкретний момент часу перебуває відповідне кримінальне провадження¹. Як свідчить таблиця 1, в 14 з 34 кримінальних проваджень судді враховували дану обставину як таку, що дозволяє стверджувати про обґрунтованість клопотання сторони захисту про зменшення розміру застави.

В даному випадку необхідно зазначити, що етап кримінального провадження напряму пов'язаний з ризиками, які передбачені ст. 178 КПК України та для недопущення яких власне і застосовувався запобіжний захід. Так, в одному з судових рішень зазначено наступне: «захист покликався на те, що досудове розслідування наразі завершено, і сторона захисту ознайомлюється з матеріалами досудового розслідування, що свідчить про те, що ризик знищення, ховання або спотворення речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення перестав існувати. Оцінюючи це твердження захисту, слідчий суддя погоджується з такою позицією, позаяк приймаючи рішення про завершення досудового розслідування, сторона обвинувачення дійшла висновку, що нею зібрано необхідну кількість доказів для прийняття одного із рішень, передбачених ч. 2 ст. 283 КПК. Фактично, прокурор визнав те, що наразі цей ризик відпав, оскільки заперечуючи щодо задоволення клопотання захисту, зазначав, що наразі продовжує існувати принаймні два ризики – переховування від органу досудового розслідування та/або суду та ризик незаконного впливу на свідків» [16]. В іншому рішенні було зазначено, що «разом з тим, кримінальне провадження знаходиться на стадії підготовчого судового засідання. Стадія досудового розслідування закінчилася, вимоги статті 290 КПК України виконані. Всі зібрані під час досудового розслідування речі і документи на даний час знаходяться у розпорядженні прокурора. За таких обставин відсутні підстави вважати, що обвинувачена ОСОБА_7 якимось чином зможе знищити, приховати або спотворити речі чи документи, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Тому Суд погоджується з доводами захисту

¹ В даному випадку використовується термін «етап», а не «стадія», адже крім стадії кримінального провадження судді також враховують конкретний момент певної стадії як відкриття матеріалів досудового розслідування або етап судових дебатів під час судового розгляду, що не дозволяє використовувати більш коректний термін «стадія».

про відсутність на даний час цього ризику, що обумовлює рішення про зміну запобіжного заходу шляхом зменшення застави» [19].

В той же час конкретний етап кримінального провадження далеко не завжди буде вказувати на те, що певні ризики зникли, навпаки, вони можуть виникнути. Так, і одному з судових рішень було зазначено, що «ризик впливу на свідків існує не лише на початковому етапі кримінального провадження при збиранні доказів, а й на стадії судового розгляду до моменту безпосереднього отримання судом свідчень від свідків та дослідження їх судом. Оскільки обвинувачений ОСОБА_6 ознайомився з матеріалами кримінального провадження, а отже і з протоколами допитів встановлених досудовим розслідуванням свідків, то він дізнався персональні дані свідків та зміст наданих ними свідчень на стадії досудового розслідування. Вказане дає підстави обґрунтовано припускати вірогідність незаконного впливу на свідків з метою зміни чи відмови від раніше наданих ними показань» [20].

Таким чином, проаналізувавши відповідні судові рішення, можна зробити наступні висновки відносно того, як етап кримінального провадження впливає на наявність чи відсутність ризиків у кримінальному провадженні:

– ризик переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду не залежить від етапу кримінального провадження, а в більшій мірі оцінюється судом в залежності від попередньої поведінки підозрюваного (обвинуваченого) та низки інших факторів (наявність осіб на утриманні, стан здоров'я, міцність соціальних зв'язків тощо);

– ризик знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення істотно залежить від етапу кримінального провадження та, як правило, зникає з моменту відкриття сторони захисту матеріалів досудового розслідування для ознайомлення. В такий спосіб сторона обвинувачення констатує, що всі необхідні для доведення винуватості особи докази зібрані та збережені, а отже ніщо не може загрожувати їх знищенню;

– ризик незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні досить суттєво залежить від етапу кримінального провадження. Особливо це стосується свідків, адже, як свідчить судова практика, після ознайомлення з матеріалами досудового

розслідування у сторони захисту є обізнаність щодо особи свідків (крім випадків, коли до них були застосовані заходи безпеки), що вказує або на появу такого ризику, або на збільшення його інтенсивності. В той же час завершальні етапи судового розгляду вказують на те, що всі свідки, експерти, потерпілі та інші учасники кримінального провадження вже були допитані або в інший спосіб взяли участь в кримінальному провадженні, що

буде вказувати на мінімізацію або повне зникнення таких ризиків;

– ризики перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином або вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується як правило не залежать від етапу кримінального провадження або така залежність є відносно незначною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88.
2. Рибалко В. Оцінні поняття, використовувані при регламентації застави як запобіжного заходу. *Історико-правовий часопис*. 2015. № 1. С. 130–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2015_1_28
3. Ільченко О.В., Шульга М.О. Застава як запобіжний захід у кримінальному провадженні: процесуально-правові аспекти. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2024. Випуск 81: частина 3. С. 89–94.
4. Шавров І.І. Визначення розміру застави: практика співвідношення. *Протокол: юридичний інтернет ресурс*. 2023. URL: https://protocol.ua/ua/viznachennya_rozmiru_zastavi_praktika_spivvidnoshennya/
5. Музиченко Т.О. Питання вдосконалення правового регулювання обрання та застосування запобіжного заходу у вигляді застави на стадії досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 205–215.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К.: ЮСТІНІАН, 2012. 1223 с.
7. Лисюк Ю.В. Окремі аспекти застосування запобіжного заходу у вигляді застави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 7. С. 216–219.
8. Вишньова Д.В. Судовий контроль під час застосування застави у кримінальному процесі. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2. С. 194–200.
9. Михайленко Д. Визначення розміру застави у практиці Вищого антикорупційного суду: суддя Дмитро Михайленко. *Вища школа адвокатури НААУ: офіційний веб-сайт*. 2023. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/viznacennia-rozmiru-zastavi-u-praktici-vishhogo-antikorpucijnogo-sudu-suddia-dmitro-mixailenko>
10. Морозов Є. Щодо підстав для зменшення суми застави у кримінальних провадженнях. *Адвокат Post: інформаційне агентство*. 2024. URL: <https://advokatpost.com/shchodo-pidstav-dlia-zmenschennia-sumy-zastavy-u-kryminalnykh-provadhenniakh/>
11. Вербовський Р. Як і чому зменшують застави у справах про топкорупцію. *LB.ua: офіційний веб-сайт*. 2024. URL: https://lb.ua/pravo/2024/03/16/603539_yak_i_chomu_zmenschuyut_zastavi_spravah.html
12. Короткі мотиви рішення Апеляційної палати щодо розміру застави ексдепутату у справі про пропозицію 22 млн євро неправомірної вигоди голові одного з міст України. *Вищий антикорупційний суд: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://ap.vaks.gov.ua/publications/991-4791-22-081122/>
13. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 04.10.2023, справа № 760/9481/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114314283>
14. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 25.10.2023, справа № 991/5573/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114549573>
15. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 21.11.2023, справа № 991/10013/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115202409>
16. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 05.10.2023, справа № 991/8649/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114041555>
17. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 01.02.2024, справа № 991/602/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116817732>
18. Рішення ЄСПЛ «Нечай проти України», заява № 15360/10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g36#Text
19. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 30.01.2024, справа № 991/3449/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116832921>
20. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 11.01.2024, справа № 991/2242/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116344645>